

A 901. évi képviselőválasztásnál sikerült Szentjánoson és Nagyszombatban először tót nemzetiségi jelölteket megválasztaniok. Azonban már az 1905-iki választásnál visszahódítottuk a két kerületet tőlük.

Az 1907-ki választásnál azonban 4 kerületben győzött a tót nemzetiségi jelölt, melyek közül egyet, a bazinit, időközi választásnál néppárti jelölttel kibuktattuk, a legutóbbi választásnál pedig visszanyertük a nagyszombatit is.

A tót nemzetiségi pártnak a képviselőválasztásnál 1907-ben elért sikereinek következménye volt, hogy a malackai és pozsonyi járásokból már 1907-ben nagyjából a tót parasztok kerültek a vármegyei bizottságba, s hogy a múlt ősszel is sikerült 20 emberüket behozni.

A tót nemzetiségi propaganda székhelyét igen ügyesen áthelyezte Turócszentmártonból Pozsonyba, az igen vagyonos, intelligens tótság központjába, itt adja ki lapját a „Ludove Noviny”-t, itt jönnek össze vezetőik, s hogy mily eredménnyel dolgoznak, legfényesebben igazolja, hogy immár elérkezettnek látták az időt arra, hogy a megyei közgyűlésen nyíltan mint párt lépjenek fel.

Úgy látszik, hogy az enyhe, concilians bánásmód, melyben most a kormányzat őket részesíti, nemhogy ennek viszonzásaként simulékonyabbá tenné, hanem ellenkezőleg, az engedékenységekben gyengeséget látva, agresszívításra és praepotentiara serkentené őket.³

Hogy a tótok felvonulása tényleg tüntető szándékkal történt, ezt legjobban bizonyítja a „Ludove Noviny” idecsatolt száma, melyben a közgyűlés előzményeiről s annak lefolyásáról s a tótoknak abban vitt szerepléséről ír.³

Kötelességemnek tartottam ezeket Nagyméltóságod tudomására hozni, nehogy később netán bekövetkehető bajok esetében a köteles előrelátás hiányával legyek vádolható.

Pozsony, 1911. május 13-án

Bartal s.k.
főispán

91

A nemzetiségi kérdés az 1911. évi kereskedelemügyi költségvetés képviselőházi vitájában

A

1911 máj. 16

Radičević Lőrinc horvát—szlavyon képviselő felszólalása a társországok vasútügyi és iparfejlesztési kívánásairól a kereskedelem- és iparügyi költségvetés tárgyalásakor¹

Képv. Napló, 1910—15, VII. 389—391. l.

Radičević Lőrinc: (horvátul kezdi beszédét, melyet magyarul a következőképp folytat): T. képviselőház! A kereskedelemügyi minisztérium szakkörében Horvátország feletle fontos érdekei Magyarországgal kötött közjogi egyezményen alapuló közösségre bíznak. Így vélte érdekeit leg-

³ A bekezdés a lapszélén kettős piros ceruzajellel.

¹ Az 1911. évi kereskedelmi költségvetés részletes vitájában felszólalt még Szikcsák Ferenc szlavyon nemzetiségi képviselő is. Kérte a szlavyon lakosságú megyék iparosításának fokozását, a természeti erőket korszerű kihasználását. (Képv. Napló, 1910—15, VII. 429. l.) — A tárca-költségvetési tárgyalások közül még az egykorú közoktatásügyi költségvetés vitájában foglalkoztak a nemzetiségi kérdéssel. Ennek keretében 1911. máj. 20-án Bogdan Zsivko kormánytámogató (munkapárti, törökbecsei ker.) szerb képviselő új középfokú reáliskolák és középfokú mezőgazdasági szakiskolák felállítását kérte. (Képv. Napló, 1910—1915, VII. 499—501. l.) Három nappal később, 1911. máj. 23-án Tisza mondotta el — a költségvetés tárgyával aligha összefüggő, nevezetes kétirányú támogatását „az ultraradikális szektává átalakuló szabadelköművesség és az ultramontán katolikus irányzat” ellen. (Uo., VIII. 14—20. l.) Május 27-án a körösbányai kerület román nemzetiségi képviselője, Damian Vazul, a brádi gör. kel. gimnázium volt igazgatója szólalt fel. Gondosan felépített beszédét gazdag statisztikai anyaggal illusztrálta. Adatai szerint a 3 861 000 korona középiskolákra szánt segélyből a román középiskolák 820 ezer korona támogatást kapnak. Az iskola-karbantartási „kárpótlás” 2 és fél millió segélyösszegéből viszont csak töredék 45 ezer, illetve 13 600 korona jut az 1802 gör. kat., illetve 1511 gör. kel. népiskolának. — A 6 millió 28 ezer koronányi

jobban megvédeni, s ha mindig az a szellem és azok az intenciók érvényesültek volna, amelyek az egyezmény megkötésekor szolgáltak alapul, akkor a horvátoknak nem lenne okuk elégedetlenségre. A közösségre bízott gazdasági érdekek igazságos istápolása különösen alkalmas volna a közösség testvéri érzetét megerősíteni. Sajnos azonban, a mérvadó körök nem igyekeztek eléggé Horvátország gazdasági viszonyait tanulmányozni, és működésüket azokhoz illeszteni. Így pl. a vasúti és forgalmi politika nem volt mindig igazságos tekintettel Horvátország érdekeire. A vasúti hálózat nem alkalmazkodik mindig hazánk földrajzi fekvéséhez.

Ezzel röviden fel akartam a t. Ház figyelmét hívni a forgalmi és vasúti politikára, amelyre nézve az az óhajunk, hogy több tekintettel legyen hazánk gazdasági szükségleteire. E szerint az a kívánságunk, hogy hazánk kapja meg azon vasúti összeköttetéseket, amelyeket Horvátország érdekei sürgősen megkövetelnek, s amelyeket lakosságunk várva-vár. Így a krapina-rohitschi vasúti összeköttetés rövid, de régóta kívánt vonalrész; úgyszintén a károlyváros-metlikai és samobor-breganai vasúti összeköttetés...

Sürgeti a likai vasútvonal megépítését, a vasúti tarifák arányos rendezését. Hosszasan ismerteti „a horvátok mellőzését a vasúti igazgatásban” és a horvát nyelvű vasúti szakoktatás hiányát. Sürgeti, hogy a posta- és táviráda-igazgatásnál a társországok területén mind a külső, mind a belső szolgálatban a horvát legyen a hivatalos nyelv. — Előnytelennek mondja Horvát—Szlavonország helyzetét az állami közutak vonatkozásában is. „Míg Magyarországon — mondotta — 8948 kilométer állami közút van, addig Horvát—Szlavonországban csak 1166 km.” Végül Horvát—Szlavonország arányos iparpártolása ügyével foglalkozott.

... Kiindulva tehát abból az álláspontból, hogy Horvát-Szlavonország gazdaságilag és iparilag külön terület, azt kívánjuk, hogy az államsegélyek és kedvezmények engedélyezésénél igazságosan tekintetbe vessék a horvátországi ipar és ehhez képest Horvát-Szlavonország részére az állami eszközökből arányos rész biztosíttassék olyképpen, hogy ami ezen arányos részünkből az egyik évben esetleg nem használtatnék fel, az javunkra a következő évre vitessék át.

Mellesleg legyen megemlítve, hogy az iparfejlesztésről szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az 1906. évi november 7-iki országos ülésen Kossuth Ferenc volt kereskedelemügyi miniszter úr kijelentette, hogy a kormány a ház elé egy, ipar támogatására szükséges hitelről szóló törvényjavaslatot szándékozik terjeszteni, amelybe Horvátország számára is egy állandó, pontosan megállapítandó összeg fog felvétetni. De ilyen törvény nélkül is előírányzandó volna a közös kormány által az állami költségvetésben egy bizonyos összeg az ipar támogatására Horvátország területén.

Végül még azt kívánjuk, hogy a horvát ipar az iparfejlesztésről szóló törvény II., a nyilvános beszerzésekről szóló fejezetében az ország, a törvényhatóságok és a hivatalok szükségleteinek fedezésére szolgáló nyilvános beszerzésekre nézve megállapított kedvezményekben részesüljön és hogy egyáltalában a beszerzéseknél kellő tekintetbe vessék a horvát ipar.

Mindezen óhajainknak, melyeket a mai beszédem folyamán volt szerencsém a magas ház elé

egyházi segélykeretből a román gör. kel. és gör. kat. egyházra alig 100 ezer korona esik. Befejezésül sérelmezi a jórészt a román nemzetiségű tanítókat érintő iskolai fegyelmi ügyek számának megnövekedését. (Uo., 53—54. l.) — A vitában 1911. máj. 27-én felszólaló erdélyi szász *Brandsch* Rudolf, a nagyszabeni II. választókerület munkapárti programmal megválasztott képviselője bírálta az ottani szász iskolákban alkalmazott oktatási módszert, és hangsúlyozta az anyanyelvi oktatás szükségességét. (Uo., 56. l.) — Az ülés folyamán *Apponyi* reflektált *Damian* Vazulnak az 1907. évi népiskolai törvényt bíráló és *Tisza* Istvánnak az ultramontán katolikus irányzatot elmarasztaló kijelentéseire. (Uo., 56—65. l.) Érdekes kötélesség jellemezte *Mangra* Vazul, a magyarszéki kerület munkapárti programmal megválasztott román képviselője, *Tisza* egyik nemzetiségpolitikai tanácsadója 1911. jún. 2-i felszólalását, aki a kormány közoktatási politikáját elfogadva, hevesen támadta az érvényben levő 1907. évi Apponyi-féle népiskolai törvényt. (Uo., 166—169. l.) Jún. 8-án *Juriga* Nándor néppárti szlovák nemzetiségi képviselő felszólalása során a szlovákok kultúrpolitikai „egyenjogúsftását” kérte. (Uo., 335—336. l.) — 1911. jún. 16-án gr. *Zichy* János vallás- és közoktatásügyi miniszter válaszolt a vitában elhangzottakra, köztük a nemzetiségi felszólalásokra; *Damian* Vazulnak válaszolva kijelentette, hogy a gör. kat. iskolákra vonatkozó adatai nem helytállóak, mert 1909/10-ben 1941 gör. kat. tanító részesült összesen 1 189 060 korona államsegélyben, „tehát egy-egy tanítóra — számításai szerint — 597 korona esik, míg például a római katolikusoknál 460 korona... a reformátusoknál pedig 530 korona jut.” Ugyanakkor ő is elismeri, hogy „a gör. kel. tanítók segélyezése visszamaradt. Ennek egyik oka azonban az — mondotta — hogy a gör. kel. szerb és a gör. kel. román iskolák tulajdonképpen nagyon sporadikusan kérik ezt a segélyt...” (Uo., 377—381. l.)

a horvát képviselők nevében felsorolni, jogossága azon közös kiegyezésen alapszik, mely a Magyarország és Horvátország közötti államjogi viszonyt rendezi, s azért bátor vagyok azoknak teljesítését az igen t. miniszter úrnak, valamint a magas kormányának is a legmelegebben ajánlani.

Fent felsorolt követeléseinknek teljesítése egyúttal reális biztosítéka annak, hogy Magyarország visszatér ismét azon törvényes álláspontra, a melyet Horvát- és Szlavonországok iránt a haza bölcse foglalt el, és csak az egymás közötti jogi szférának tisztetlentartása fogja lehetővé tenni a Magyarország és Horvátország közötti kordialis viszonyokat.

Abban a feltevésben, hogy követeléseink teljesedésbe is fognak menni, én és képviselőtársaim a kereskedelemügyi minisztérium költségvetése mellett fogunk szavazni. (*Zsivió-felkiállítások jobb-felől.*)

B

1911 máj. 16

Gr. Batthyány Tivadar beszéde Radičević Lőrinc horvát-szlavon képviselőnek a horvát vasútügy és a társországi iparfejlesztés kérdéseivel foglalkozó felszólalásával kapcsolatban a kereskedelemügyi költségvetés tárgyalásakor

Képv. Napló, 1910—15, VII., 391—392. 1.

Gr. Batthyány Tivadar: T. Ház! Már maga a parlamentáris illem és szokás megkívánja, hogy előttem szóló t. képviselőtársam beszédével lehetőleg röviden foglalkozzam. A magam részéről nemcsak kifogás alá nem veszem, sőt helyeslem azt, hogy horvátországi t. képviselőtársaim a vita során Horvát—Szlavonországok kívánalmait szakszerűleg és tárgyilagos formában előterjesztik. Ez nemcsak joguk, ez mint képviselőnek kötelességük is. (*Helyeslés.*) Én tehát ismétlem, igen örvendek, ha az egyes tárcáknál, melyeknek hatásköre kiterjed Horvát—Szlavon- és Dalmátországok területére, a t. urak e jogokkal élnek, s kérelmeiket is előterjesztik.

Ami magát a t. képviselőtársam által előterjesztett petitumsorozatot illeti, ugyancsak a legnagyobb őszinteséggel kijelentem, hogy az ő kívánalmainak egy részét magam is megoldandónak tartom és helyeslem. Így azt, midőn a horvát—szlavon vasúthálózat kiépítését követelik.

A magam részéről is nagy súlyt helyezek a likai vasútra, a samobori vasútra, a károlyváros-metliki vasútra. A mi a Krapina és Rohitsch közti vonalat illeti, erre nézve, úgy első hallásra és anélkül, hogy ezzel a kérdéssel kissé behatóbban foglalkoznám, nem merném azt mondani, hogy ennek a vasútnak a kiépítését is feltétlenül támogatom. Elismerem azt, hogy e vasút kiépítése gazdasági szempontból fontos és szükséges; minthogy azonban itt egy osztrák összeköttetéssel állunk szemben, s miután azt látom, hogy Ausztria a maga jogait tarifális szempontokból a legszélsőbb fokig Magyarország és társországi érdeke ellen érvényesíti, az okból én mindig a legnagyobb szkepszissel állok egy új osztrák és magyar összeköttetéssel szemben. Elvileg ez ellen sem tesztek kifogást, hanem igenis megvizsgálandónak tartom, hogy általános vasúttarifális szempontokból milyen hatása lenne ennek a vasútnak, ha kiépítették.

Abban, amit igen t. képviselőtársam a tarifapolitikára vonatkozólag mondott, valamint egyáltalában egész beszédjének tenorjában azt találok, hogy t. képviselőtársam ugyan elismeri azt, hogy az 1868: XXX. t.-cikk értelmében Magyarország és Horvát—Szlavonországok közgazdaságilag egységes területet képeznek; én azonban a t. képviselőtársam egész beszédében azt a törekvést látom átcsímlani, hogy ő e gazdasági egységes területnek elismerése mellett tulajdonképpen két külön gazdasági területre törekszik. Ebből a szempontból tehát én az ellen, hogy Horvátország érdekeinek megfelelő vasúti tarifapolitikát folytassunk, egy szót sem szólok; ha azonban az lenne a t. képviselőtársam törekvése, hogy a gazdasági önállósági egység alapján egy külön horvát és külön magyar vasúti tarifapolitikát létesítsünk, akkor nemcsak közjogi szempontból, nemcsak a birodalom, nemcsak a magyar szent korona országainak területi egysége, hanem maguknak a t. horvát barátainknak érdeke szempontjából is ez ellen a felfogás ellen állást foglalnék (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*), mert tagadhatatlan, hogy a magyar tarifapolitikába a horvát érdekek sokkal jobban bevonhatóak, mint hogyha ott egy külön, kis, lokális tarifapolitikát csinálunk. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

A horvát nyelv alkalmazása tekintetében az én állásponatom a t. képviselőtársaméval szemben igen egyszerű és röviden az, állok a törvénynek alapján. (*Helyeslés.*) Amit a törvény önöknek biztosít, azt kapják is meg, hajtsák végre az egész vonalon...